

ВОЈСКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ*

Миле Ракић**

Институт за политичке студије у Београду

Милијана Ђорђевић***

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Свака савремена држава, у оквиру своје безбедносне политике и Стратегије безбедности, једним од најзначајнијих задатака сматра заштиту животне средине на својој територији. У том процесу наилази се на бројне проблеме, у које се убрајају и недостаци капацитета субјеката безбедности, како у квалитативном, тако и у квантитативном смислу. То је нарочито изражено у условима настанка ванредних ситуација. Међутим, као субјекат безбедности и најважнији субјекат одбране земље, Војска Србије се може, пре свега у мирнодопским условима, користити у заштити животне средине. То је нарочито пожељно у екстремним условима угрожавања животне средине. То није приоритетни задатак војске, али досадашња пракса недвосмислено указује да је њено ангажовање имало изузетне резултате. Међутим, ангажовање војске на заштити животне средине има и недостатака, које је неопходно превазићи како би била у могућности да допринесе општем развоју друштва као део безбедносног (заштитног) капацитета Републике Србије.

Кључне речи: *политика, војска, животна средина, Србија, капацитети.*

Субјекти безбедности – значајан капацитет општег развоја друштва

Војска Србије је државна организација, специфичан државни капацитет, која има право на употребу силе, укључујући расположиво наоружање, како би заштитила земљу од стварне или перципиране претње. Несумњиво је да међу субјектима система безбедности Војска Србије¹ заузима значајно место. Она такође

* Рад је настао у оквиру научног пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција“ (бр. 179009), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира га Министарство просвете и науке Републике Србије.

** Др Миле Ракић је виши научни сарадник Института за политичке студије у Београду.

*** Др Милијана Ђорђевић је доцент на Факултету политичких наука у Београду.

¹ Војска Србије је организована оружана снага која брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе. Председник Републике или министар одбране, по овлашћењу председника Репу-

има значајно место и улогу у општем развоју државе у квалитативном и квантитативном смислу. Војска представља део безбедносних капацитета Републике Србије, има своју наменску улогу, али може се употребити и у условима мирнодопске угрожености земље. Мотиви и начин организовања војске, у смислу мобилизације људи и материјалних средстава, варирају од државе до државе, идентично као и позиционирање војске у условима рата, али и мира. Но без обзира на све специфичности условљене локалним контекстом, могуће је идентификовати основне карактеристике војних снага својствених свим системима. Пре свега, она представља војну силу која је у обавези да операционализује државну одбрамбену политику. Међутим, како одлуке у сфери одбрамбене политике доносе политичари на начин утврђен уставом и законима сваке државе, њено спровођење и ангажовање подразумева стручно војно знање и војни апарат који се могу применити и у мирнодопским условима у остварењу задатака у оквиру система безбедности, у конкретном случају у области заштите животне средине.

У суштини наука која се бави системом безбедности, а нарочито релевантне војне науке, указују на два типа задатака војске у савременом друштву, односно постмодерну улогу и задатке војске: а) традиционалне борбене задатке и б) нове неборбене задатке, односно операције које се разликују од ратних. Ови нови задаци војске односе се, пре свега, на наметање и одржавање стабилне безбедности, а компатибилна је са постмодерним војним вредностима као што су стабилна безбедност на глобалном нивоу, мултикултурална, војна, привредна сарадња и др. Дакле, очигледно је да је улога војске данас у отварању према новим типовима задатака и новим мисијама. Међутим, преузимање тих нових улога не искључује основни задатак војске – борбене операције. Због тога је могућа прецизнија интерпретација и одређење нових, проширених задатака, а не само збир досадашњих задатака. У том контексту данас је неопходно трагати и за могућим ограничењима у развоју нових „постмодерних“ цивилно-војних односа и очекивања од објективно нове улоге војске у савременом друштву.

Нема сумње да војска представља пример тзв. секторске институције усмерене према деловању на специфичном подручју и нормативно изоловане од других развојних институција. У литератури се неретко изражава и њена улога у модернизацији друштва, као и многобројне могућности развојне компатибилности војног и цивилног сектора.

Војска Србије је по својим основним задацима такође „секторска“ институција. Међутим, с обзиром на то да су национална одбрана и национална безбедност деловањем бројних и различитих друштвених фактора по пореклу изван уског круга војне стварности, намеће се питање о улози Војске Србије у обликовању и подстицању националне стратегије развоја. Нарочито је у том смислу од значаја неколико специфичних области промена које нису уско повезане са одбрамбеном способношћу, али директно утичу на изградњу и одржавање развојног имунитета земље: област образовања, област привредног развоја, развоја локалне самоуправе, област животне средине итд.

блике, могу одлучити да Војска Србије надлежном државном органу, односно организацији, органу аутономних покрајина и органу јединице локалне самоуправе, на њихов захтев, пружи помоћ ради заштите живота и безбедности људи и имовине, заштите животне средине или из других разлога утврђених законом. Употреба Војске Србије ван граница Републике Србије уређује се законом.

Чињеница је да се данас на већем делу територије Србије развој локалне самоуправе суочава са великим бројем тешкоћа. Многе од тих проблема неопходно је системски анализирати. За развој локалне средине неопходан је специфичан сплет подстицајних фактора, који се не може свести на конвенционалну привредну политику, него захтева својеврсну иновативност целокупног друштва (система). Такав приступ омогућио би да се истражи на који се начин и Војска Србије може појавити као фактор развоја на локалном нивоу. Тако би се, на пример, као један од националних циљева и циљева на локалном нивоу могао означити циљ заштите животне средине. Иако се остварењем овог циља баве специфичне локалне и национална политика, досадашње искуство указује да успех заштите често захтева тзв. „транссекторску“, односно регионалну и међурегионалну сарадњу, у којој би Војска Србије могла узети значајну улогу као равноправан учесник еколошки изграђене развојне политике. Бављење питањем нове улоге војске у националној развојној стратегији још увек представља пионирски посао, који захтева да се ова институција разматра из нетипичне перспективе. У сваком случају, то представља изазов за војску и војне структуре, као и за јавност чија је перцепција војске и друштва често лимитирана управо главном (стратегичком и оперативном) употребом и улогом војске. Међутим, несумњиво је да бројне промене задатака, организације и улоге савремене војске указују на чињеницу да она може имати и има огромну улогу у остваривању тзв. неборбених задатака, а нарочито када се ради о хуманитарним задацима: пружању прве помоћи цивилном становништву у случајевима катастрофа и несрећа. Са аспекта ових невојних задатака може се говорити и о сличности Војске Србије и војске других држава, које су такође прихватиле нове неборбене задатке.

Војска и локална самоуправа

У дугорочном плану развоја Војске Србије понуђен је, уз друге значајне планове, и план територијалног размештања јединица и команди. Како се војска у перспективи развија као професионална војска, војска по уговору (да се не заборави и резервни састав), поставља се питање да ли ће војска бити у могућности да изврши све задатке који су јој намењени. То пре свега због смањења броја припадника војске на око 0,2–0,4 одсто популације. Из тих разлога склонији смо веровању да се о улози Војске Србије у развоју локалне средине не може озбиљно говорити.

Насупрот том ставу, овом приликом чини нам се неопходним да изнесемо и неколико чињеница које се просто намећу. Тако се, што се тиче територијалног распореда насеља, становништва и активности (у протеклом периоду) у Србији, издвајају развијени центри (градови) и руралне средине.

У многим малим, локалним срединама локално становништво је немоћно аутономно подстицати и усмеравати на веће промене у сопствену корист. Обећања да ће „невидљива“ рука тржишта поправити тренутно стање и отклонити постојећу асиметрију по многим значајним питањима до сада су се показала само као пуке жеље. Због тога је развој локалне самоуправе, те њено добијање на значају, дугорочни су и приоритетан задатак сваке стратегије развоја Србије.

Директна импликација те чињенице погађа безбедност на локалном нивоу. Несумњиво је да су привредно слабо развијена подручја погодна за разне облике злоупотребе, у дијапазону од парapolитичких до криминалних.²

У специфичном српском територијалном контексту мањак безбедности на нивоу локалне самоуправе лако се претвара у механизам који јача структурне поремећаје. Рачуна ли се са таквим могућностима, а оне објективно нису само у сфери теорије, питање о улози Војске Србије у развоју локалне самоуправе измешта се на положај где му је загарантована барем легитимност сувишног питања.

Улога Војске Србије у развоју локалне средине не мора се изводити само уз присуство неке војне јединице или команде на том подручју, односно не мора се користити ни целокупни (расположиви) капацитет војне јединице на одређеном подручју.

Овај утицај војске може се остварити на неколико начина. У значајније се убрајају:

- демографско-социјални утицај, који је последица свакодневног живота и потреба једне групе војника у неком насељу или мрежи насеља. Ова група утиче на друге, локалне групе захваљујући својим локалним демографским обележјима, као и социјално-културним обележјима;

- функционални утицај, који се огледа у коришћењу технике – потреба за изградњом инфраструктуре;³

- схватање безбедности⁴ по којем војска по својој организованости, опремљености, професионалном хабитусу у највећем броју случајева може у локалном окружењу да смањи или потпуно елиминира ризике;

- симболичан утицај – који се огледа у чињеници да се неретко кроз присуство војне јединице или војне технике на локалном нивоу становништву говори о важности тог подручја, и то за потребе у ширем оквиру националних циљева и тежњи. Овакав приступ повратно се може претворити у специфичан извор интересантности подручја, нпр. ако су нека посебна значења јединице спојива са појединим обележјима или слојевима локалне традиције или памћења итд. Међутим, неопходно је имати на уму да војно присуство на неком локалитету може бити извор негативних симболичних конотација (случај касарни на територији КиМ пред агресију НАТО-а);

- одређене добити, с обзиром на то да се војска служи разним полигонима и постројењима за које се може доказати да у животној средини на локалном нивоу изазивају и одређена загађења. Такође и кроз изнајмљивање и коришћење одређених објеката или ресурса од стране војске или од локалне самоуправе итд.

Чињеница је да војска није власништво локалне самоуправе, због чега јој се улога у развоју локалне средине не може наметнути као примарна обавеза. За подстицање развоја локалне самоуправе постоје други механизми и учесници. Међутим, посред-

² Чињеница је да су се управо на Космету, у подручјима где је била мала насељеност српског становништва и на којима није била присутна војска, полиција и други субјекти безбедности, успоставила упуришта организоване шиптарске терористичке организације.

³ На овом месту готово је немогуће у потпуности набројати колико је војска помогла или изградила путева на подручју Србије, изградила или помогла изградњу објеката од значаја за одржавање културних манифестација, пружила помоћ при изградњи остале инфраструктуре на нивоу локалне самоуправе итд.

⁴ Безбедност се најчешће одређује као одсуство ризика, без обзира да ли се ради о ризику чији је извор деловања из друштвеног миљеа, природног процеса или из миљеа неочекиваног али могућег сплета околности.

ни интерес и допринос развоју локалне средине не може се апсолутно одвојити од војске. Чињеница је да тај интерес не може бити искључива основица за фундаментална развојна решења. Улога и допринос војске у развоју локалне средине може послужити као извор додатног мерила квалитета појединих решења. Ако се имају на уму малобројност и територијална покретљивост Војске Србије, као пројектована важна обележја, мање је вероватно да ће војска утицај на развој на локалном нивоу остваривати на демографско-социјалним обележјима својих припадника. Знатно објективнијим се чини да ће се тај утицај остваривати на основу промена у функционалној мрежи локалног (регионалног) простора или степена безбедности, као последица војних инвестиција. Дакле, не треба рачунати да ће Војска Републике Србије бити главни и одговорни носилац развоја на локалном или регионалном нивоу, већ само један од могућих (присутних) социјалних актера у развоју неког подручја.

Војска Србије и животна средина

Заштита животне средине у социјалном деловању огледа се на два начина. Први начин показује како се заштита животне средине обликује као пракса окончавања „класичне“ индустријске парадигме и пракса отварања алтернативних путева и образаца развоја друштва. Други начин указује на чињеницу како се заштита животне средине користи као основа друштвеног легитимисања учесника развоја. С обзиром на то да је поверење међу друштвеним учесницима нужна претпоставка успешног развоја, трајно је отворено питање како обликовати и одржавати поверење. У том контексту пракса и циљеви заштите животне средине јављају се као моћни оријентир и помагала. У ствари, ради се о чињеници да је животна средина у најширем смислу заједничко добро, па његова заштита директно циља на успостављање нужног степена животне и друштвене правде у процесима промене и развоја. Посматра ли се животна средина на скицирани начин, заштита животне средине захтева од учесника да обуком обликују нову парадигму друштвеног развоја и да се еколошки легитимишу у односима са другим учесницима развоја. Подршка еколошки оријентисаним праксама и учесницима друштвеног развоја долази из политичке сфере.

Многи примери указују на чињеницу да је праксу угрожавања животне средине⁵ и програме њене заштите наметнула нужност међудржавне сарадње. Тако је међународна заједница директно мотивисана да учествује у појединим еколошким програмима. У пракси Уједињених народа до сада су се обликовали многи програми надахнути потребом за заштитом животне средине и остваривањем алтернативних облика и смерова друштвеног развоја (УНЕП 2008. година).

Осим у назначеном контексту, војна организација се са праксом заштите животне средине специфично суочава у области безбедности, односно са делом расположивог војног капацитета. Будући да је успостављање и одржавање безбедности један од средишњих циљева деловања војног система, суочавање са оним аспектима еколошке

⁵ Животну средину угрожавају бројне и разноврсне опасности, којима се човек супротставља у границама својих умних и техничких могућности. Све опасности које угрожавају животну средину могу се сврстати у две основне групе: мирнодопске и ратне. Миле Ракић, Милијана Ђорђевић, Драган Јовашевић: *Демократија и животна средина*, ИПС, Београд, 2008, с. 69.

праксе који су повезани с појединим врстама безбедности је обавезно. Несумњиво је да је на првом месту борба против тероризма, као претње глобалној безбедности. Тај смер деловања нарочито утиче на јачање научних истраживања и проналажење савремених (специјалних) метода откривања и заштите од нуклеарног, хемијског и биолошког оружја. На сродном су трагу и истраживања којима је циљ одговор на питање о успешним начинима заштите основне техничке инфраструктуре (енергија, комуникације...), као и превенција од појединих облика еколошког тероризма.

Друго подручје стварања посебних ризика представља подручје деградације природне основе. Процеси као што је „раст пустиње“, ерозија тла, загађеност водотокова, пожари, уништавање необновљивих добара, директно утичу на развојне и безбедносне прилике у локалној средини и на односе у регионима и између њих, као и у другим друштвеним и политичким заједницама. Са овим тематским питањима о квалитету заштите животне средине директно је повезан и начин изграђивања и одржавања система производње хране.

Треће подручје јесте подручје изградње и планирања насеља. Нису посредни само програми заштите од земљотреса, мада су они међу најзначајнијим, него и програми свеобухватних анализа грађевинске основе и начина грађења, како би се за поједина подручја понудили оптимални приступи изградњи и управљању насељима.

Заштита животне средине је тако у НАТО-у стекла изузетну важност и постала приоритет. У НАТО-у се унапређењем и истраживањем заштите животне средине бави Одбор за изазове модерног друштва, који окупља и кроз посебне програме координира рад националних агенција, а пружа и могућност размене знања и искустава између свих ангажованих учесника. За Србију је то важно из више разлога, а свакако се један од њих односи на то да ће НАТО у својим будућим дејствима свакако размишљати и о заштити животне средине. Због тога је у Србији неопходно усвајање и спровођење неколико приоритета: безбедност у целокупном систему саобраћаја у Србији; контрола извора и залиха воде за пиће, те вода река и језера; развој дијагностичких метода и поступака у оквиру борбе против појединих облика тероризма итд. Дакле, очигледно је да су неки приоритети директно повезани са заштитом животне средине (физичке и социјалне); други се доводе с њом у индиректну везу. Због тога је заштита животне средине уврштена у одредбе Устава Србије, што има веома реално утемељење.

Добром превенцијом Србија може избећи, односно допринети смањењу бројних и разноврсних угрожавања животне средине. Истине ради на овом месту треба изнети и чињеницу да животна средина у Србији није толико и тако загађена и угрожена као у најразвијенијим државама, а нарочито као у појединим земљама из окружења. На другој страни, полазећи од нужности заштите, стварају се нова упоришта развојне рационалности, а тако и изгледи нове парадигме друштвеног развоја. При томе није бескорисна чињеница што је једно од подручја где су интенције Европске уније најјасније и најдоследније подручје заштите животне средине, па се, ако ништа друго, могу ваљано користити и механизми подршке већ изграђени у институционалној структури Европске уније.

Посебна област обликовања и развоја „еколошке политике“ Војске Србије налази се у кругу стварања специфичних учинака у животној средини које сама војска (делом свог укупног капацитета), користећи одређене облике техничког и организацијског деловања, изазива и ствара. У том случају војска се наспрам животне средине може означити као „специфична корпорација“, која технички и организационо обликује своје деловање, развија свој „профил“ у односу на животну средину.

Ипак, у Србији је релативно мали број систематских истраживања која настоје да одговоре на питање како се у јавности војска перципира као специфичан еколошки учесник. Друго питање било би иманентније за саму војску, а односи се на унутрашње капацитете и однос према животnoj средини и њен став (перцепцију) према истој. Ово недвосмислено указује на потребу континуираних истраживања могућности да се Војска Србије обликује као еколошки заинтересовани друштвени и развојни учесник (субјект), макар само укључивањем дела свог расположивог капацитета за ове потребе. Сасвим је очигледно да ће, у складу са тим, она морати да развија и специфичну истраживачку праксу (студије утицаја на животну средину), као и лоцирања и изградње сопствених капацитета и погона на локалном нивоу.

У том смислу функција војске у односу на животну средину мора стално да се модификује, односно војска мора да изграђује нове ставове и односе према животnoj средини на свим нивоима. Ваља имати на уму да се утицај војске на друштвени развој различито остварује на барем три нивоа: националном, регионалном и локалном.

Неки од услова ангажовања војске на заштити животне средине

Чињеница је да када се говори о односу војске и државне политике, односно државе, па и о односу војске и животне средине,⁶ постоје одређени односи и подела рада. Улога и задаци војске у држави детерминисани су државном политиком. Улога војске је, поред заштите интегритета и целовитости земље, и одбрана устава, односно легалног облика државе, а из тога произилази и њена улога у заштити животне средине. Међутим, војска не може бити политички партнер државном врху, као што не сме развијати ни идолопоклонство војног врха према државном врху. Ово стога што, персонално посматрано, састав државног врха је променљив, а функција војске је константна, па и са аспекта односа према заштити животне средине.

Међутим, деполитизација војске, по нашем мишљењу, не представља дистанцирање од државне политике (на пример, политике према животnoj средини) и ратоводства, него дистанцирање од страначке припадности и од страначких политика. Дакле, деполитизација не може да значи дистанцирање од обавеза у учешћу војске у заштити животне средине или одбране уопште. Војска мора бити департизована, у смислу да не зависи ни од једне политичке партије, па ни владајуће. У суштини, политика је ван делокруга војне стручности. Међутим, данас постаје очигледно да војна организација, пре свега у развијеним и економски јаким државама, добија улогу модерне силе у функцији одржавања или стварања пожељних међународних односа. Ова трансформација је последица великих социјалних и техничко-технолошких промена у другој половини 20. века. Овим променама захваћени су сви аспекти војне професије и војне организације, и то:

⁶ У литератури је присутно више различитих дефиниција којима се одређује појам животне средине. Определили смо се за дефиницију „да је животна средина јединствен систем међусобно повезаних фактора, чинилаца (природних, вештачких, хемијских, физичких, биолошких) који окружују човека, у коме он живи, ствара услове живљења себи и другима“. Миле Ракић, Милијана Ђорђевић, Драган Јовашевић: *Демократија и животна средина*, ИПС, Београд, 2008, с. 52.

војни ауторитет, обележја војне струке, политичка едукација, индоктринација и њихов однос према политичкој сфери. Нова техничко-технолошка револуција је, поред низа друштвених промена, утицала и на смањење разлика између „војног“ и „цивилног“. Ипак, ово поистовећивање (изједначавање) не може ићи у недоглед, јер то напросто не дозвољава специфичност војне организације и сама улога војске, тј. приоритетно оспособљавање за вођење оружане борбе. Међутим, „савремена улога војске налаже да претња употребом или употреба војне силе треба да буду веома пажљиво усклађени са политичким циљевима који се желе остварити. Због тога политички циљеви и војни фактори не могу бити разматрани независно једни од других на било ком нивоу војног деловања. Војни професионалац мора бити обучен и осетљив на невојна, пре свега политичка, разматрања војне активности и учествовати у формулисању политике циљевима“.⁷

Међутим, када се говори о улози војске са аспекта животне средине, може се перципирати неколико индикативних чињеница. Тако се војска може посматрати као загађивач животне средине и као учесник очувања и развоја животне средине.

Чињеница је да је војска (војни објекти) до сада најчешће посматрана као главна могућа мета борбених дејстава. Као таква, објективно је представљала потенцијалну или стварну опасност по животну средину на локалном нивоу. Највећи број употребљених различитих борбених средстава за време НАТО агресије код нас био је на војним објектима. И данас су неки делови на Косову и Метохији неприступачни за човека због заосталих убојних средстава или радиоактивности. Такође, због употребе различитих борбених средстава у неким деловима земље повећан број оболелог становништва и животиња. Ако се посматра наоружање неких војно развијених држава и садржај и врсте њихових борбених средстава (располагање нуклеарним, хемијским и биолошким борбеним средствима), онда се може казати да војска спада у групу највећих могућих намерних загађивача животне средине.

Међутим, са аспекта могућности позитивног утицаја војске на животну средину такође је могуће издвојити неколико чињеница:

- војска је данас несумњиво добила и улогу стварног актера развоја друштва;
- војска данас има и неборбену улогу значајну за развој земље;
- утицај војске у развоју земље, у нашем случају у развоју животне средине, данас се различито остварује, на три нивоа: националном, локалном и регионалном;
- војска је најпозванија, материјално и кадровски, за откривање и отклањање дејстава НХБ средстава;
- јединице војске распрострањене су на целој територији Србије;
- јединице војске су веома мобилне за извођење свих облика и радњи у одбрани и заштити земље;
- употреба војске могућа је у свим временским, метео и другим условима;
- војска по питању одбране остварује узајамне односе са цивилним институцијама, као и са становништвом;
- данас је војска отворена за сарадњу са војним организацијама и институцијама других земаља и по питању заштите животне средине;
- војсци је потребна пракса заштите животне средине у мирнодопским условима.

⁷ Janovic M.: *The Professional Soldier, a Social and Political Portrait*, The Thee Press of Glencoe, A Division of the Crowell-Collier, Pulishing Company, 1961.

Да би војска успешно спроводила и извршавала своје задатке и обавезе, било да се ради о мирнодопским или ратним задацима, неопходно је познавање њене детерминанте, као и реалних и потенцијалних последица те детерминисаности.

Између друштва и државне структуре, са једне, тевојне организације, са друге стране, постоји природна повезаност. Свака војна акција, па макар се радило и о акцијама на заштити животне средине, мора да кореспондира са политичким циљем који се том акцијом жели остварити. Због тога је потребно војног стручњака и професионалца образовати интердисциплинарно и оспособити га за успешно обављање не само чисто војних послова, већ и за обављање послова који су у непосредној вези са политиком, односно политиком заштите животне средине. Војник мора да познаје политички систем државе којој служи, а посебно положај војске у њему и начин његовог функционисања. У нашем случају неопходно је инсистирати на наукама које су неопходне за разумевање улоге и значаја животне средине за човека и значаја човека за животну средину. Војни професионалац мора уважавати демократске односе и односе земље у којој служи према животnoj средини, односно схватати животну средину као вредност коју је потребно бранити.

Конципирање безбедносне и одбрамбене политике земље, као и политике заштите животне средине, преваходно је политичко питање. Међутим, војне науке и војна професија преплићу се са војном политиком, па је потребно наћи одговор у ком степену и на који начин војна наука и војна професија могу помоћи државној политици заштите животне средине.

Како би Војска што боље испуњавала задатке заштите животне средине, неопходно је претходно те задатке бар поменути у Стратегији националне безбедности и Стратегији одбране.

У циљу остваривања задатака у заштити животне средине неопходно би било: извршити анализу постојећег стања на локалитету (простору) на којем се јединица налази или ће се налазити; где желимо да будемо по питању заштите животне средине (који ниво) у односу на могућности, потребе, али и стандарде у другим државама; анализирати начин остварења постављених и задатака. Такође, неопходно је за сваку војну јединицу одредити: циљ/еве (превентивне и операционалне), величину (*цела јединица или део јединице*), средства (*технику*), задатке, локацију ангажовања итд.

С обзиром на све то, поставља се питање да ли су наше војне јединице тако организоване да се могу употребити и адекватно одговорити захтевима које намеће нпр. ванредно стање, елементарне непогоде,⁸ а нарочито на питање које се односи на могућност угрожавања (заштите) животне средине.

Сагледавајући нека искуства из наше ближе прошлости може се казати да у већини случајева нисмо одмах у стању (иако се ради о војним јединицама) да одговоримо на оно што захтева ванредно стање, па тако ни када се ради о захтевима за заштиту животне средине.

⁸ Елементарне непогоде и хемијске, биолошке, нуклеарне, техничке и технолошке несреће стална су безбедносна претња за Републику Србију, њено становништво, материјална добра и животну средину. Негативне последице ових појава могу да захвате и угрозе територије суседних држава, а исто тако се могу са територија суседних држава проширити на Републику Србију и угрозити њену територију и становништво. Стратегија одбране Републике Србије, 2009, 4100309.042.doc/

Без обзира што су све војне јединице изузетно одговорне и професионално обавиле све претпостављене задатке у свим ванредним приликама (недавне поплаве и земљотрес у Краљеву), чињеница је да:

- војна организација и формација није приоритетно прилагођена условима и ситуацијама коју намеће тренутак у којем живимо;
- увежбаност и опремљеност привремених састава је на доста нижем нивоу него што би морала да буде код таквих ситуација;
- систем командовања се у тим случајевима изузетно усложњава, јер поред приоритетних војних (борбених) задатака нису до краја дефинисане обавезе, задаци и одговорност војних јединица;
- усложен је систем веза због повећања учесника у отклањању последица;
- опремљеност војних јединица потребном специјалном опремом за ванредне ситуације, а нарочито за ситуације угрожавања животне средине је недовољна.

Код употребе, односно ангажовања војних јединица, посебна пажња мора се посветити одлучивању, односно нормативно (прецизно) се мора регулисати надлежност у употреби снага, као и садејство војних јединица за ванредне прилике, односно за прилике угрожавања и заштите животне средине.

Закључак

Конципирање безбедносне и одбрамбене политике земље, изградња неопходних капацитета и политике заштите животне средине првенствено су политичка питања. Међутим, војне науке и војна професија преплићу се са војном политиком, па је потребно наћи одговор на питање у ком обиму (капацитету) и на који начин војна наука и војна професија могу помоћи државној политици заштите животне средине. Мотиви и начин организовања војске у смислу мобилизације људи и материјалних средстава (капацитивности) варира од државе до државе, на исти начин као и позиционирање војске у условима рата, али и мира. Но, без обзира на све специфичности условљене локалним контекстом, могуће је идентификовати основне карактеристике војних снага својствених свим системима. Војска Републике Србије пре свега представља војну силу, која је у обавези да операционализује државну одбрамбену политику. Међутим, како одлуке у сфери одбрамбене политике доносе политичари, на начин утврђен уставом и законима сваке државе, њено спровођење и ангажовање подразумева стручно војно знање и војни апарат, који се могу применити и у мирнодопским условима у остварењу задатака у оквиру система безбедности, у конкретном случају у области заштите животне средине. Однос између војске и друштва коме она служи је комплексан. Он у највећој мери зависи од самог карактера друштва, али и од конкретне перцепције улоге војске, која опет зависи од перцепције постојања спољне и унутрашње претње безбедности. Значај дела овог односа дефинише и сама војска и њена перцепција о сопственој улози и значају.

Између друштва и државне структуре, на једној, и војне организације, на другој страни, постоји природна повезаност. Свака војна акција, па макар се радило и о акцијама на заштити животне средине, мора да кореспондира са политичким циљем који се том акцијом жели остварити. Због тога је потребно војног стручњака и

професионалца, односно део капацитета субјеката безбедности, па тако и део капацитета војске, образовати интердисциплинарно и оспособити га за успешно обављање не само чисто војних послова, него за обављање оних послова који су у непосредној вези са политиком, односно политиком заштите животне средине.

Осим у назначеном контексту, војна организација, односно део расположивог војног капацитета, специфично се суочава са праксом заштите животне средине у области безбедности. Будући да је успостављање и одржавање безбедности један од средишњих циљева деловања војног система, суочавање са оним аспектима еколошке праксе који су повезани с појединим врстама безбедности данас постаје обавезно.

Полазећи од нужности заштите, стварају се нова упоришта развојне рационалности, а тако и изгледи нове парадигме друштвеног развоја. При томе, корисно је што је једно од подручја где су интенције Европске уније најјасније и најдоследније управо подручје заштите животне средине, па се механизми подршке, већ изграђени у институционалној структури Европске уније, могу ваљано користити.

Литература

1. Battistelli F.: „Peacekeeping and the Postmodern Soldier“, *Armed Forces and Society*, 23, 1997.
2. Janowic M.: The Professional Soldier, a Social and Political Portrait, The Thee Press of Glencoe, A.: *Division of the Crowell-Collier*, Publishing Company, 1961.
3. Manigart P.: *Restructuring of the Armed Forces*, u: Caforio G.(ur): *Handbook of the Sociology of the Military*, New York: Kluwe Academic – Plenum Publishers, 2003.
4. Берберовић Љ.: *Еколошка криза*, Сарајево, 1980.
5. Геншер Д.: „Место и улога војске у демократским цивилним друштвима“, *Полемос*, бр. 4, Загреб, 2001.
6. Ђорђевић М.: *Проблематика заштите животне средине у програмима неких политичких партија у Србији*, Екологика, Београд, 2005.
7. Ђорђевић М., Ракић М.: *Опасности од акцидентне појаве амонијака*, Зборник радова са међународног саветовања заштите од пожара и експлозије, Виша техничка школа у Новом Саду, Нови Сад, 2002.
8. Јовашевић Д.: *Заштита животне средине*, Београд, 2005.
9. Јолџић В.: *Еколошка политика*, Београд, 2008.
10. Надић Д.: *Екологизам и еколошке странке*, Службени гласник, Београд, 2007.
11. Пандуревић В.: *Социологија војске*, Универзитет у Српском Сарајеву, 1999.
12. Радиновић Р., Илић Р.: *Стратегијска документа и војна неутралност Републике Србије*, Зборник радова, Центар за развој међународне сарадње, Вршац, 2010.
13. Ракић М., Ђорђевић М., Јовашевић Д.: *Демократија и животна средина*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
14. Ракић М., Ђорђевић М.: *Делимична деконтаминација У-238 и могућности угрожавања животне средине са аспекта безбедности*, Ветеринарски факултет у Београду, Зборник радова са међународног саветовања, 2001.

15. Ракић М., Ђорђевић М.: *Превенција угрожавања животне средине у функцији развоја друштва*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
16. Ракић М.: „Безбедност и/или безбедносна превентива“, *Војно дело*, Београд, јесен 2010.
17. Стратегија националне безбедности Републике Србије, Београд, 2009.
18. Стратегија одбране Републике Србије, Београд, 2009.
19. Тодић Д., Вукасовић В.: *Еколошка криза у свету и одговорност међународне заједнице*, Београд, 2002.
20. Тодић Д., Вукасовић В.: *Међународне организације и међународна сарадња у области заштите животне средине*, Београд, 1999.
21. Устав Републике Србије, 2006.
22. Чавошки А.: *Основи еколошког права Европске уније*, Београд, 2007.